

Izet Pehlić

ISPITIVANJE VARIJABLI KOJE BITNO DETERMINIRAJU ŠKOLSKI USPJEH

Sažetak

Cilj ovog rada je ispitati školski uspjeh učenika, te povezanost faktora koji ga bitno određuju. U radu su predstavljeni opći pokazatelji o školskom uspjehu, predstavljen je odnos subjektivne procjene kvaliteta života i školskog uspjeha, odnos dimenzija ličnosti prema Ajzenkovoju skali i školskog uspjeha, odnos životnih stilova i školskog uspjeha, te povezanost školskog uspjeha i načina korištenja slobodnog vremena.

Uzorak sačinjava 300 učenika, po jedno odjeljenje prvog razreda i po jedno odjeljenje trećeg razreda gimnazija iz Zenice, Travnika, Kaknja, Visokog i Zavidovića. Uzorak je ujednačen, odjeljenja su birana metodom slučajnog izbora.

Rezultati istraživanja su instruktivni za planiranje i programiranje odgojno-obrazovnog rada s učenicima u cilju postizanja boljih školskih rezultata.

Ključne riječi: školski uspjeh, ličnost učenika, kvalitet života, životni stilovi, slobodno vrijeme

UVOD

Kao što je slučaj i sa ostalim životnim sferama, tako se i u odgojno-obrazovnom procesu evaluira uspješnost njegovog provođenja i analiziraju odgojno-obrazovni ishodi. Tako se krajnji učenički uspjeh u odgojno-obrazovnom procesu ne smatra samo njegovim individualnim uspjehom i uspjehom škole kao institucije u kojoj se taj proces odvijao, nego se smatra i dijelom uspjeha socijalnog okruženja i društvene zajednice.

U nizu značajnih pitanja sagledavanja odgojno-obrazovnog rada u školi svakako je uspjeh učenika u učenju i mogućnost podsticanja razvoja učenika i unapređivanja odgojno-obrazovnog rada u cjelini. U nama dostupnoj literaturi najčešće se naglašava kako postoje mnogobrojni faktori koji utječu na uspjeh učenika u školi, te da se njihov utjecaj može analizirati sa različitih aspekata. Ipak, postoji saglasnost većine autora da se svi faktori koji imaju

utjecaj na uspjeh učenika u školi ili na uspjeh u pojedinim nastavnim predmetima mogu kalificirati u tri široke grupe:

- faktori koji proizilaze iz djelovanja šire i/ili uže socijalne sredine na pojedinca,
- faktori koji proizilaze iz ličnih karakteristika nastavnih kao ocjenjivača i
- faktori koji proizilaze iz osobina učenika.

Socijalno okruženje kao faktor školskog uspjeha

U psiholškoj i pedagoškoj praksi poznato je da sredinski faktori imaju veliki utjecaj kako na uspjeh u odgojno-obrazovnom radu tako i na cjelokupan razvoj ličnosti pojedinca. Faktori šireg socijalnog okruženja na školu utječu posredno kao posljedica društveno-političkih i socio-kulturnih promjena u društvu. Tokom tih promjena konstituiran je novi društveni poredak koji je definirao i uspostavio i nove društvene odnose, što se neminovno odražava i na ponašanje ljudi, njihove stavove i uvjerenja, odgojno-obrazovnu djelatnost i u konačnici i na odnos učenika prema nastavi i školskom uspjehu općenito.

Uspostavljanjem novog društveno-političkog i ekonomskog sistema promijenjen je i sistem oficijelnih društvenih vrijednosti koje bitno određuju vrijednosti pojedinaca, a u kontekstu predmeta našeg bavljenja bitno utječu na vrijednosti roditelja, učenika i nastavnika.

Analiza socijalne situacije i njenog utjecaja na odgojno-obrazovno djelovanje pokazuje da se ovi faktori mogu analizirati prema posljedicama koje proizilaze iz utjecaja socijalnih okolnosti na ponašanje pojedinaca i grupacija na druge pojedince i grupacije, ali i sa aspekta utjecaja pojedinaca i grupa na socijalnu situaciju (Krmeta, 2000, str. 23). Naše šire i uže socijalno okruženje u novije vrijeme značajno se izmijenilo: uspostavljeni su procesi nacionalnog homogeniziranja i izraženo je vraćanje tradicionalnim korijenima, religijskoj tradiciji i ortopraksi, što se ne samo odrazilo na koncepciju školskog sistema nego i na realizaciju odgojno-obrazovnih ciljeva.

Izmijenjeni ambijentalni uvjeti, određeni aktuelnom socijalnom situacijom, determiniraju vrstu i intenzitet utjecaja na pojedince, njihove vrijednosti, socijalne stavove i ponašanje, što se neminovno odražava i na efikasnost i efektivnost odgojno-obrazovnog rada i utjecaja. Olport (1969) to objašnjava utjecajem

sredinskih faktora s naglaskom da kultura ličnost oblikuje tako što joj nudi već gotova i provjerena rješenja za različite životne probleme, a koje nameće socijalni kontekst.

Kada kažemo da je socijalno okruženje faktor koji utječe na školski uspjeh, onda, prije svega, mislimo na to da učenički školski uspjeh bitno određuje i status učenika u socijalnom okruženju, kod nastavnika, roditelja i vršnjaka. Poznato nam je da se često na osnovu dobijenih ocjena i školskog uspjeha vrši i promocija pojedinca u njegovom socijalnom okruženju. Pored toga što je školski uspjeh sastavni dio pedagoške i psihološke klime u školi, on je važan faktor i dalje učenikove promocije i njegove samopercepcije, te može imati dalekosežne posljedice na sveukupni razvoj njegove ličnosti.

Kada je u pitanju socijalno okruženje kao faktor školskog uspjeha, možemo očekivati da povoljniji socijalni uvjeti pozitivno djeluju kako na školski uspjeh učenika u školi tako i na njegovo sveukupno socijalno funkcioniranje.

Nastavnik kao faktor školskog uspjeha

Sasvim je razumljivo da je nastavnik kao dominantni, a često i jedini, faktor ocjenjivanja bio veoma često predmet proučavanja mnogih autora, što je rezultiralo velikim i raznovrsnim saznanjima. U pedagoškim i psihološkim istraživanjima najčešći predmet istraživanja i proučavanja bili su problemi subjektivnosti nastavnika. To je aktuelno i danas, jer subjektivno ocjenjivanje znanja i postignuća učenika u školi ima dominantno mjesto. Istraživanjima je ustanovljeno da na školski uspjeh utječu brojni faktori koji nemaju bliske veze sa znanjem učenika. To su faktori greške nastavnika, koje umanjuju valjanost, objektivnost i druge bitne karakteristike svake ocjene.

Po većini analitičara, najčešća greška nastavnika je halo-efekat, koji se manifestira u tendenciji da se razvijenost pojedinačnih osobina ili akcija pojedinca ocjenjuje u skladu sa općim stavom ili prema ocjeni jedne dominantne karakteristike. Nastavnik neopravdano iznosi zaključke o konkretnim pojedinačnim odgovorima učenika na osnovu općeg utiska o njihovom fizičkom izgledu, porijeklu i postignutim prethodnim školskim rezultatima.

Istraživanja su pokazala da je «lična jednačina nastavnika» česta greška u ocjenjivanju. Naime, lična svojstva nastavnika u

velikoj mjeri mogu utjecati na objektivnost u ocjenjivanju. Tako su nastavnici i dobili epitete «strogi», «blagi» i «umjereni» s obzirom na kriterij koji imaju u ocjenjivanju. U dosadašnjim istraživanjima sagledavan je utjecaj spola, stručnih kompetencija, zadovoljstva poslom, radnog iskustva, stavova prema ocjenjivanju, životnog doba, emocionalne stabilnosti i drugih varijabli ličnosti nastavnika na objektivnost u ocjenjivanju. Naravno, pored navedenih, na objektivnost ocjenjivanja utječu i drugi faktori: rapoloženje, zdravstveno stanje, zamor, odnos učenika prema nastavniku, opća ispitna klima i dr.

U stistemu školskog ocjenjivanja česta je i «logička greška». Nastavnici misle da uz dobru ocjenu iz matematike logično ide i dobra ocjena iz fizike, ili da je uz dobro poznavanje maternjeg jezika logično i dobro poznavanje stranog jezika, iako situacija može biti suprotna, jer učenik ne mora dobro znati oba nastavna predmeta.

«Greška kontrasta» u ocjenjivanju se javlja kada nastavnik na osnovu prethodnog ispitivanja, a u nedostatku objektivnog kriterija, formira kriterij na osnovu kojeg procjenjuje ostale radove i aktivnosti. Ispitivanja su pokazala da, u tom slučaju, redosljed izlaska na ispit može biti presudan za ispitanika, jer isti odgovor neće biti ocijenjen na isti način ako je slijedio poslije odličnog ili lošeg odgovora.

Česta greška u ocjenjivanju je i «prilagođavanje kriterija nivou grupe». Evidentno je da neki nastavnici u slabijim odjeljenjima imaju blaži kriterij, te na taj način isto znanje na različit način tretiraju i ocjenjuju. Osnovni razlog takvog pristupa nastavnika jeste težnja da ravnopravno distribuiraju ocjene u svim odjeljenjima kako bi se, što je moguće više, uskladili s raspodjelom sličnoj normalnoj raspodjeli.

Pored navedenih faktora bitno je sagledati i niz drugih karakteristika nastavnika:

- kako se položaj nastavnika u društvu odražava na mogućnosti zadovoljavanja personalnih i profesionalnih potreba i kako to utječe na odnos prema nastavi i ocjenjivanju;
- kakva je motiviranost nastavnika za profesiju i podsticanje učeničkog razvoja umjesto rutinskog obavljanja posla;

- pedagoško-psihološka osposobljenost, koja se manifestira kroz poznavanje metoda, tehnika i instrumenata za objektivno ocjenjivanje.

U sagledavanju faktora koji proizilaze iz karakteristika nastavnika i koji utječu na objektivnost u ocjenjivanju i školski uspjeh analitičari su pažnju usmjerili na faktore koji proizilaze iz profesionalnog odnosa nastavnika i slabosti koje iz njega slijede, uz podrazumijevanje da nastavnik teži da objektivno procjenjuje postignuća učenika i uspjeh u školi. Međutim, pored toga, na uspjeh učenika u velikoj mjeri utječe i spremnost nastavnika da «pokloni» ocjenu nekim učenicima pod različitim pritiscima (naprimjer: veza i poznanstva), ili kao znak sažaljenja na okolnosti u kojima učenik živi.

Ličnost učenika kao faktor školskog uspjeha

Poznato je da u dominantno subjektivnom ispitivanju i ocjenjivanju znanja učenika u školi u velikoj mjeri utječu i individualne karakteristike učenika. O tome su rađena brojna istraživanja. Njihov prvi cilj bio je utvrđivanje odnosa između opće inteligencije, sposobnosti za učenje i školskog uspjeha.

Istraživanja usmjerena na prognoziranje školskog uspjeha u najvećoj su mjeri utemeljena na ispitivanju intelektualnih sposobnosti. Kasnije se pokazalo da se uspješnost prognoze povećava kombiniranjem intelektualnih sposobnosti učenika sa njihovim motivacionim i drugim karakteristikama ličnosti. Radonjić (1966) ističe da se testovi inteligencije često koriste kao indikatori sposobnosti učenja i posredno kao indikatori prognoze školskog uspjeha.

Ajzenk (Eysenck, 1977, str. 2) ističe da su različita istraživanja iz ove oblasti pažnju usmjerila na dvije generalizacije:

- čini se da emocionalnost, strepnja ili neurotičnost (istraživači je različito nazivaju) negativno utječe na uspjeh u prvom i drugom razredu, tako da emocionalna i djeca sa jačom strepnjom postižu slabiji uspjeh od emocionalno stabilne, na fakultetskom nivou ovaj odnos se obrće tako da uspješniji studenti pokazuju znatno veći stepen neurotičnosti i
- introverzija potpomaže dobar uspjeh u srednjoj školi i na fakultetu, dok su introverti, po svemu sudeći, u nepovoljnijem položaju.

Ajzenk i Kukson (1969) smatraju da introverti obično nose atribut «dijete koje se kasnije razvija», iako veći dio radova potiče iz laboratorije, a ne iz učionice, a zasnovan je na Halovoj teoriji učenja.

Katelova istraživanja (Cattell, 1966, 1972) dovela su do uvjerenja da faktori ličnosti i motivacije dovode do variranja i postignuća učenika. Postignuće učenika u školi moguće je povećati ako se uključe mjere ličnosti i mjere motivacije, jer one utječu na variranje unutar postignuća učenika. Njegova istraživanja pokazuju da na uspjeh u učenju bitno utječu: radoznalost, self sentiment, superego, savjesnost, nepokolebljivost, ispunjavanje obaveza, razvijena motivacija postignuća, razvijene navike, pozitivni stavovi prema učenju, nagrada, potkrepljenje. Također, potvrđuju da na školski uspjeh utječu: introverzija – ektraverzija, prilagođenost – anksioznost, nezavisnost – potčinjenost, slaba izgrađenost morala – jaka izgrađenost morala.

Kvašček sa saradnicima (1977) u istraživanjima je ustanovio da zadovoljenje tri grupe potreba (1. potreba za sigurnošću; 2. potreba za ugledom – prestiž, uspjeh, samopoštovanje; 3. potreba za afirmacijom – želja za samoostvarenjem), po Maslovu, značajno utječe na školski uspjeh. Ove potrebe su se manifestirale kao motiv radoznalosti, motiv postignuća i motiviranosti i kreativno istraživačko učenje.

Mladenović (1999), istražujući dimenzije kognitivnog prostora ličnosti učenika srednjih škola različitog školskog postignuća, odnosno utvrđivanjem sličnosti i razlika među učenicima koji su postigli različit školski uspjeh, ustanovio je da postoje statistički značajne razlike s obzirom na anksioznost i sebičnost, a da ne postoje statistički značajne razlike s obzirom na neuroticizam, povjerenje u ljude i lukus kontrole. U mnogim proučavanjima pouzdano je utvrđeno da između postignuća učenika u testovima inteligencije i školskog uspjeha učenika postoji pozitivna i značajna korelacija sa stepenom povezanosti 0,50; te da se i korelacija između rezultata učenika u testovima inteligencije i njihovog uspjeha u testovima znanja keće oko 0,50 (Grgin, T., 2001, 82-88).

Brojna istraživanja pokazuju da su važna tri momenta za razvijanje motiva za postignućem:

- dosljedno naglašavanje i razvijanje samostalnosti i nezavisnosti u vezi sa postizanjem ciljeva, kojima će se dijete moći istaknuti pred drugom djecom i izvršavanje

zadataka kojima će se pokazati ko je bolji i ko ima više uspjeha od drugih;

- relativno rano postavljanje različitih i dosta teških zadataka, manifestirajući istovremeno zadovoljstvo nakon postignutog uspjeha u rješavanju zadataka i manifestirajući nezadovoljstvo zbog neuspjeha;
- posebnu ulogu ima utjecaj majke u postavljanju relativno visokih očekivanja s njene strane i manifestiranje zadovoljstva i ljubavi kad se ti zadaci uspješno ispune (Rot, 1972, str. 243).

Novija istraživanja pokazuju da su ekstravertne djevojčice i introvertni dječaci pokazali bolji uspjeh nego introvertne djevojčice i ekstravertni dječaci. Utvrđeno je, također, da uspješno učenje ne ometaju samo ranije stečene navike, već i da motivacija može biti značajna smetnja, jer izaziva ponašanje koje može bitno utjecati na proces dolaska do obrazovnog cilja.

METOD

Od istraživačkih metoda korišteni su metod teorijske analize i servej-metod. Kada su u pitanju tehnike istraživanja, u istraživanju smo primijenili tehnike anketiranja, skaliranja i testiranja. Od istraživačkih instrumenata korišteni su: Upitnik o socio-ekonomskom statusu i uspjehu u školi, Skala sudova o korištenju slobodnog vremena, Upitnik o kvalitetu života, Skala životnih stilova (vrijednosnih orijentacija) i Ajzenkov test ličnosti – EPQ.

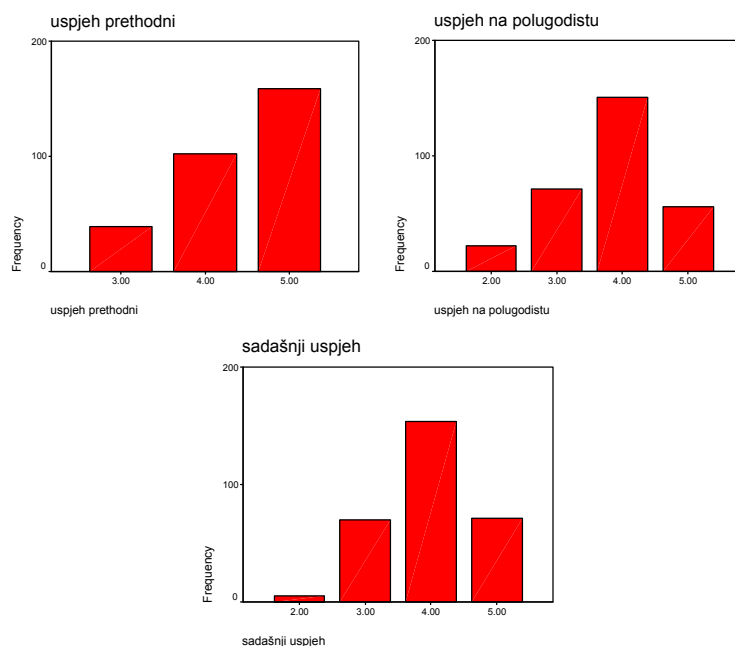
Uzorak u našem istraživanju sačinjava 300 učenika gimnazija iz pet gradova u Federaciji BiH (Zenica, Travnik, Kakanj, Visoko i Zavidovići). Uzorak je ujednačen. U svakom gradu ispitivano je po jedno odjeljenje prvog razreda (30 učenika) i po jedno odjeljenje trećeg razreda (30 učenika), izabrano metodom slučajnog uzorka. Ako uzorak posmatramo iz ugla spola, onda možemo konstatirati da su uzorak sačinjavale 202 (67,3%) osobe ženskog i 98 (32,7) osoba muškog spola.

Sveukupno istraživanju je podvrgnuto 12 istraživačkih grupa (odjeljenja 1. i 3. razreda gimnazije) sa po 30 ispitanika, od čega je svih 360 ispitanika korektno ispunilo sve upitnike sadržane u bateriji. Trajanje ispunjavanja upitnika nije bilo vremenski ograničeno, a u svim je odjeljenjima, sa razlikama u nekoliko minuta, obavljeno u toku jednog nastavnog sata.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Opći pokazatelji o školskom uspjehu

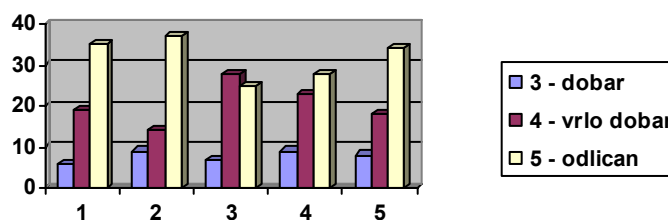
Istraživanjem smo nastojali ustanoviti kakav je školski uspjeh ispitanika. Ispitivali smo kakav su uspjeh postigli u prethodnom razredu, kakav na proteklom polugodištu, te kakvim su se učenicom smatrali u trenutku provođenja ispitivanja.

Grafikon 1: *Grafički prikaz školskog uspjeha u prethodnom razredu, na polugodištu i u toku provođenja ispitivanja*

Hi-kvadrat test razlike distribucije frekvencija odgovora za varijablu «prethodni uspjeh», ukazuje na postojanje statistički značajne razlike ($\chi^2=72,060$; $p=.000$) u distribuciji odgovora za varijablu «prethodni uspjeh», pri čemu je statistički značajna razlika u distribuciji ocjena od 3-5.

Kada je upitanju uspjeh u prethodnom razredu, u rezultatima je vidljivo da je 39 (13.0%) ispitanika postiglo dobar uspjeh; 102 (34.0%) ispitanika vrlo dobar; te 159 (53.0%) ispitanika odličan uspjeh.

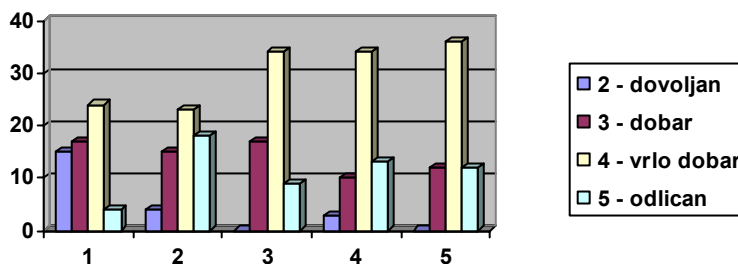

1–Zenica, 2–Travnik, 3–Kakanj, 4–Visoko, 5–Zavidovići

Grafikon 2: *Grafički prikaz školskog uspjeha u prethodnom razredu (pregled po gradovima)*

Hi-kvadrat test razlike distribucije frekvencija odgovora za varijablu «uspjeh na polugodištu», ukazuje na postojanje statistički značajne razlike ($\chi^2=119,493$; $p=.000$) u distribuciji odgovora za varijablu «uspjeh na polugodištu», pri čemu je statistički značajna razlika u distribuciji ocjena od 2-5.

Posmatramo li uspjeh na polugodištu, u rezultatima je vidljivo da su 22 (7.3%) ispitanika postigla dovoljan uspjeh; 71 (23.7%) ispitanik je postigao dobar uspjeh; 151 (50.3%) ispitanik vrlo dobar; te 56 (18.7%) ispitanika odličan uspjeh. Očit je pad uspjeha u odnosu na uspjeh u prethodnom razredu. Interesantno je da u Kakanju i Zavidovićima nijedan ispitanik nije postigao dovoljan uspjeh, a najveći broj sa dovoljnim uspjehom na polugodištu je u Zenici (15). Najveći broj odličnih učenika među ispitanicima na polugodištu je bilo u Kakanju, a u tom gradu se bilježi i najblaži pad u uspjehu u odnosu na uspjeh u prethodnom razredu.

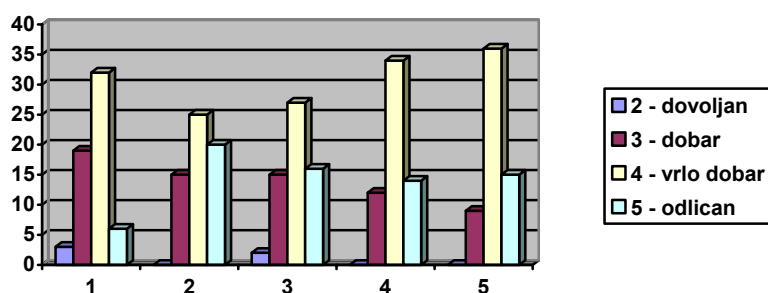

1–Zenica, 2–Travnik, 3–Kakanj, 4–Visoko, 5–Zavidovići

Grafikon 3: *Grafički prikaz školskog uspjeha na polugodištu (pregled po gradovima)*

Hi-kvadrat test razlike distribucije frekvencija odgovora za varijablu «sadašnji uspjeh», ukazuje na postojanje statistički značajne razlike ($\chi^2=149,093$; $p=.000$) u distribuciji odgovora za varijablu «sadašnji uspjeh», pri čemu je statistički značajna razlika u distribuciji ocjena od 2-5.

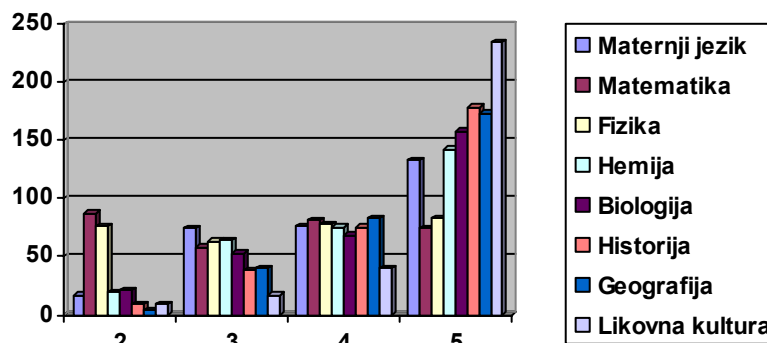
Posmatramo li stavove učenika o njihovom uspjehu u toku provedenog ispitivanja, a koji se zasnivaju na postignutom uspjehu iz pojedinačnih predmeta od početka drugog polugodišta, u rezultatima je vidljivo da 5 (1.7%) ispitanika smatra da postiže dovoljan uspjeh; 70 (23.3%) ispitanika postiže dobar uspjeh; 154 (51.3%) ispitanika vrlo dobar; te 71 (23.7%) ispitanik odličan uspjeh.

1–Zenica, 2–Travnik, 3–Kakanj, 4–Visoko, 5–Zavidovići

Grafikon 4: *Grafički prikaz školskog uspjeha u toku provođenja ispitivanja (pregled po gradovima)*

Na osnovu stavova učenika o njihovom sadašnjem školskom uspjehu (uspjehu u toku provođenja ispitivanja) može se konstatirati poboljšanje u ukupnom školskom uspjehu u odnosu na uspjeh na polugodištu. Poboljšanje je evidentno, različito srazmjerno, u svim gradovima.

1–Zenica, 2–Travnik, 3–Kakanj, 4–Visoko, 5–Zavidovići

Grafikon 5: Grafički prikaz školskog uspjeha po predmetima (cijeli uzorak)

Rezultati istraživanja pokazuju stavove ispitanika o uspjehu u prothodnom razredu. Stanje po pojedinim predmetima je sljedeće:

- Maternji jezik: 17 (5.7%) ispitanika je izjavilo da je zaključna ocjena bila dovoljan (2), 74 (24.7%) ispitanika dobar (3), 76 (25.3%) ispitanika vrlo dobar (4) i 133 (44.3%) ispitanika odličan (5);
- Matematika: 87 (29.0%) ispitanika je izjavilo da je zaključna ocjena bila dovoljan (2), 58 (19.3%) ispitanika dobar (3), 81 (27.0%) ispitanika vrlo dobar (4) i 74 (24.7%) ispitanika odličan (5);
- Fizika: 76 (25.3%) ispitanika je izjavilo da je zaključna ocjena bila dovoljan (2), 63 (21.0%) ispitanika dobar (3), 78 (26.0%) ispitanika vrlo dobar (4) i 83 (27.7%) ispitanika odličan (5);
- Hemija: 19 (6.3%) ispitanika je izjavilo da je zaključna ocjena bila dovoljan (2), 64 (21.3%) ispitanika dobar (3), 75 (25.0%) ispitanika vrlo dobar (4) i 142 (47.3%) ispitanika odličan (5);
- Biologija: 21 (7.0%) ispitanik je izjavio da je zaključna ocjena bila dovoljan (2), 53 (17.7%) ispitanika dobar (3), 68 (22.7%) ispitanika vrlo dobar (4) i 158 (52.7%) ispitanika odličan (5);
- Historija: 9 (3.0%) ispitanika je izjavilo da je zaključna ocjena bila dovoljan (2), 38 (12.7%) ispitanika dobar (3),

75 (25.0%) ispitanika vrlo dobar (4) i 178 (59.3%) ispitanika odličan (5);

- Geografija: 4 (1.3%) ispitanika je izjavilo da je zaključna ocjena bila dovoljan (2), 40 (13.3%) ispitanika dobar (3), 83 (27.7%) ispitanika vrlo dobar (4) i 173 (57.7%) ispitanika odličan (5);
- Likovna kultura: 9 (3.0%) ispitanika je izjavilo da je zaključna ocjena bila dovoljan (2), 17 (5.7%) ispitanika dobar (3), 40 (13.3%) ispitanika vrlo dobar (4) i 234 (78.0%) ispitanika odličan (5).

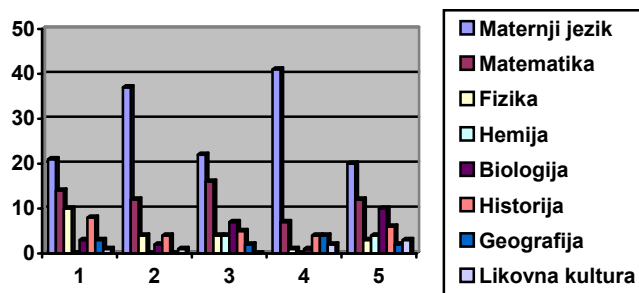
Najveći broj ispitanika ima zaključnu ocjenu odličan (5) iz Likovne kulture, a najveći broj ispitanika ima zaključnu ocjenu dovolja (2) iz Matematike.

Interesantno je i da analiziramo najmanji i najveći broj ocjena dovoljan (2) iz predmeta pojedinačno:

- iz Maternjeg jezika nijedan ispitanik u Kaknju nema ocjenu 2, dok je ima 6 ispitanika u Zavidovićima;
- iz Matematike veći broj ima ocjenu 2: najmanje ih je u Zenici (12), a najviše u Visokom (25);
- iz Fizike veći broj ispitanika ima ocjenu 2: najmanje ih je u Zavidovićima (12), a najviše u Visokom (27);
- iz Hemije jedan ispitanik u Travniku ima ocjenu 2, dok je u Zenici i Kaknju ima po 7 ispitanika;
- iz Biologije nijedan ispitanik u Kaknju nema ocjenu 2, dok je u Zenici ima 10 ispitanika;
- iz Historije nijedan ispitanik u Kaknju, Visokom i Zavidovićima nema ocjenu 2, dok je u Travniku ima 8 ispitanika;
- iz Geografije nijedan ispitanik u Zenici, Kaknju i Zavidovićima nema ocjenu 2, dok je u Travniku i Visokom imaju po 2 ispitanika;
- iz Likovne kulture po jedan ispitanik iz Zenice i Visokog ima ocjenu 2, dok je u Zavidovićima ima 6 ispitanika.

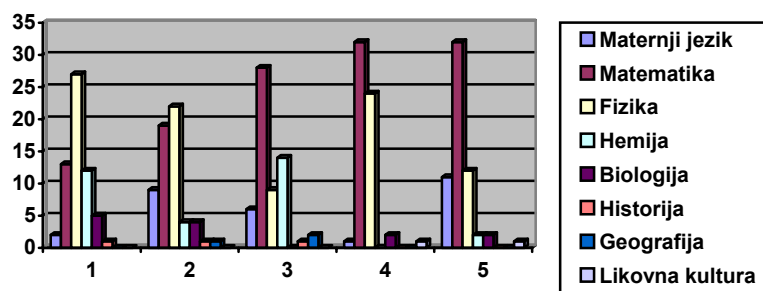
Nakon što smo vidjeli rezultate istraživanja školskog uspjeha u prethodnom razredu, na prvom polugodištu i u momentu provođenja istraživanja, interesantno je vidjeti stavove ispitanika o najvažnijem i najtežem predmetu za cijeli uzorak i pregled po gradovima pojedinačno. Ispitanicima smo ponudili osam predmeta (Maternji jezik, Matematika, Fizika, Hemija, Biologija, Historija,

Geografija i Likovna kultura) i dali im zadatak da ih rangiraju po stepenu važnosti i težine za njih.

Grafikon 6: Grafički prikaz stavova ispitanika o najvažnijem školskom predmetu (pregled po gradovima)

Ukoliko posmatramo stavove ispitanika o najvažnijem predmetu za cijeli uzorak, možemo konstatirati da stanje rangiranih predmeta po važnosti za ispitanike izgleda ovako: 1. Maternji jezik (141 – 47.0%), 2. Matematika (61 – 20.3%), 3. Historija (27 – 9.0%), 4. Biologija (23 – 7.7%), 5. Fizika (22 – 7.3%), 6. Geografija (11 – 3.7%), 7. Hemija (8 – 2.7%) i 8. Likovna kultura (7 – 2.3%).

Grafikon 7: Grafički prikaz stavova ispitanika o najtežem školskom predmetu (pregled po gradovima)

Ukoliko posmatramo stavove ispitanika o najtežem predmetu za cijeli uzorak, možemo konstatirati da stanje rangiranih predmeta po težini za ispitanike izgleda ovako: 1. Matematika (141 – 47.0%), 2. Fizika (61 – 20.3%), 3. Hemija (27 – 9.0%), 4. Maternji jezik (23 – 7.7%), 5. Biologija (22 – 7.3%), 6. Historija i Geografija (po 3 – 1.0%) i 7. Likovna kultura (7 – 2.3%).

Ovdje nećemo analizirati rangiranje predmeta po važnosti po gradovima, već ćemo samo iznijeti najzanimljivije segmente.

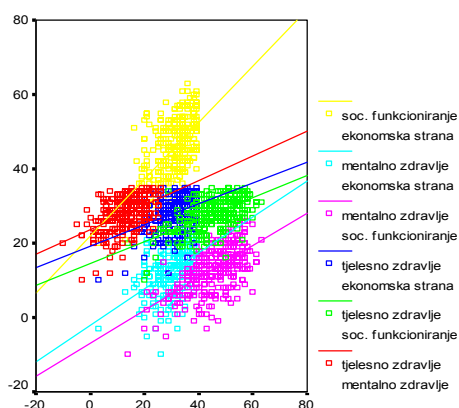
Da je maternji jezik najvažniji predmet smatra najveći broj ispitanika u Travniku (37) i Visokom (41). Interesantno je da nijedan ispitanik u Zenici, Travniku i Visokom Hemiju ne smatra najvažnijim predmetom.

Da je matematika najteži predmet smatra najveći broj ispitanika u Visokom (32) i Zavidovićima (32). Interesantno je da nijedan ispitanik u Visokom Hemiju ne smatra najtežim predmetom, nijedan ispitanik u Visokom i Zavidovićima Historiju ne smatra najtežim predmetom, nijedan ispitanik u Zenici, Visokom i Zavidovićima Geografiju ne smatra najtežim predmetom, te nijedan ispitanik u Zenici, Travniku i Kaknju Likovnu kulturu ne smatra najtežim predmetom.

Odnos subjektivne procjene kvaliteta života i školskog uspjeha

Kvalitet života u našem radu definiran je na osnovu teorijskog koncepta i upitnika samoprocjene kvaliteta života koji diferencira četiri subskale: tjelesno zdravlje, mentalno zdravlje, socijalno funkcioniranje i ekonomska strana kvaliteta života.

U našem istraživanju provjerili smo odnos unutar dimenzija kvaliteta života.

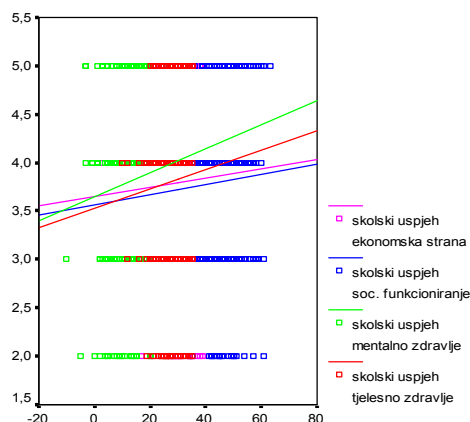
Skater dijagram 1: *Prikaz odnosa unutar dimenzija kvaliteta života*

Iz skater dijagrama 1 vidljivo je da porast na jednoj dimenziji kvaliteta života prati porast na svim dimenzijama kvaliteta života – koncept harmonizacije ličnosti.

Dimenzija kvalitet života socijalno funkcioniranje statistički značajno pozitivno korelira sa dimenzijom ekonomska strana kvaliteta života ($r=.537$, $p=.000$), dimenzija mentalno zdravlje statistički značajno pozitivno korelira sa dimenzijom ekonomska

strana ($r=.465$, $p=.000$), dimenzijom socijalno funkcioniranje ($r=.592$, $p=.000$), dimenzija tjelesno zdravlje statistički značajno pozitivno korelira sa dimenzijom socijalno funkcioniranje ($r=.571$, $p=.000$) i dimenzijom mentalno zdravlje ($r=.469$, $p=.000$).

Teorijsku elaboraciju posljednja značajnost ima u konceptu višestruke refleksije tjelesnog odgoja (Ilić, M., Sportska pedagogija).

Skater dijagram 2: *Prikaz odnosa školskog uspjeha i subskala kvaliteta života*

Iz skater dijagrama 2 vidljivo je da rast na dimenziji školskog uspjeha prati rast na svim dimenzijama kvaliteta života. Pedagoška psihologija ukazuje na formativne mogućnosti motiva aspiracije koji je usko povezan sa školskim uspjehom.

Varijabla školski uspjeh ne korelira statistički značajno sa dimenzijom ekonomska strana života ($r=.035$, $p=.551$), sa dimenzijom kvalitet života socijalno funkcioniranje ($r=.054$, $p=.347$), sa dimenzijom kvalitet života mentalno zdravlje ($r=.094$, $p=.103$) niti sa dimenzijom kvalitet života tjelesno zdravlje ($r=.571$, $p=.000$).

Rezultati istraživanja su pokazali sljedeće:

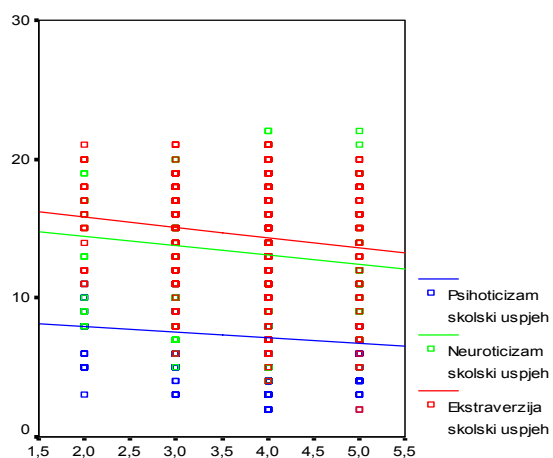
- T-test za varijablu kvalitet života tjelesno zdravlje nije pokazao statistički značajnu razliku u odnosu na školski uspjeh između mladih koji više i manje pozitivnim procjenjuju dimenziju kvalitet života tjelesno zdravlje;

-
- T-test za varijablu kvalitet života mentalno zdravlje pokazao je da mladi koji pozitivnije procjenju dimenziju kvalitet života mentalno zdravlje statistički značajno pokazuju bolji sadašnji školski uspjeh nego mladi koji manje pozitivnim procjenjuju aspekt kvalitet života mentalno zdravlje;
 - T-test za varijablu kvalitet života socijalno funkcioniranje pokazao je da mladi koji pozitivnije procjenjuju varijablu kvalitet života socijalno funkcioniranje statistički značajno pokazuju bolji sadašnji školski uspjeh nego mladi koji manje pozitivnim procjenjuju kvalitet života socijalno funkcioniranje;
 - T-test za varijablu ekonomska strana kvaliteta života nije pokazao statistički značajnu razliku u odnosu na školski uspjeh između mladih koji više i manje pozitivnom procjenjuju ekonomsku strana kvaliteta života.

Na osnovu navedenih rezultata istraživanja možemo konstatirati da je djelimično potvrđena naša prva radna hipoteza, u kojoj smo pretpostavljali da postoji statistički značajna povezanost između subjektivne procjene kvaliteta života i školskog uspjeha, budući da se pokazala statistička značajnost na dvije subskale mentalno zdravlje i socijalno funkcioniranje sa školskim uspjehom, a na dvije subskale tjelesno zdravlje i ekonomska strana kvaliteta života nije postojala statistički značajna povezanost sa školskim uspjehom.

Meta-istraživanja potkrepljuju rezultate ovog istraživanja: uspješnost socijalnog funkcioniranja je pozitivna prognostička varijabla niza aspekata svakodnevnog funkcioniranja. Također, Bronfenbrennerov ekološki pristup bi mogao značajno razjasniti povezanost socijalnog funkcioniranja i školskog uspjeha.

Odnos dimenzija ličnosti prema Ajzenkovej skali i školskog uspjeha

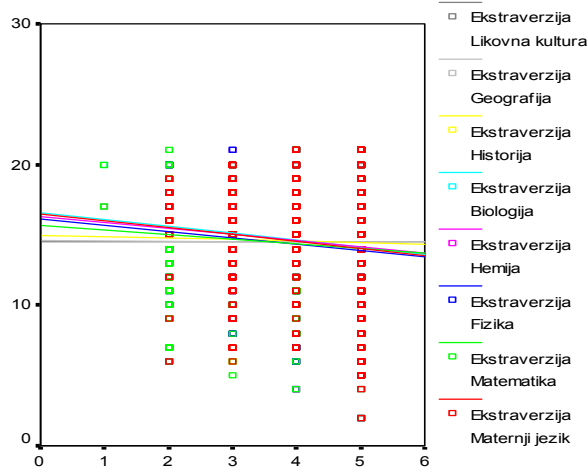

Skater dijagram 3: *Prikaz odnosa dimenzija ličnosti na Ajzenkovej skali i školskog uspjeha*

Iz skater dijagrama 3 vidljivo je da porast na dimenzijama Ajzenkove skale ličnosti prati pad na varijabli školski uspjeh.

Dimenzija psihoticizam korelira negativno statistički značajno sa varijablom školski uspjeh ($r=-.199$, $p=.001$).

Sa varijablom školski uspjeh ne korelira statistički značajno dimenzija neuroticizam ($r=-.078$, $p=.177$), niti sa dimenzijom ekstraverzija Ajzenkove skale ličnosti ($r=-.111$, $p=.056$).

Skater dijagram 4: *Prikaz odnosa dimenzija ličnosti na Ajzenkovej skali i školskog uspjeha iz pojedinih predmeta*

Iz skater dijagrama 4 vidljivo je da porast na dimenziji ekstraverzija Ajzenkove skale ličnosti prati pad na varijabli školski uspjeh iz svih predmeta.

Dimenzija ekstraverzija korelira negativno statistički značajno sa školski uspjehom u Maternjem jeziku ($r=-.118$, $p=.041$), Fizici ($r=-.129$, $p=.025$) i Biologiji ($r=-.121$, $p=.037$).

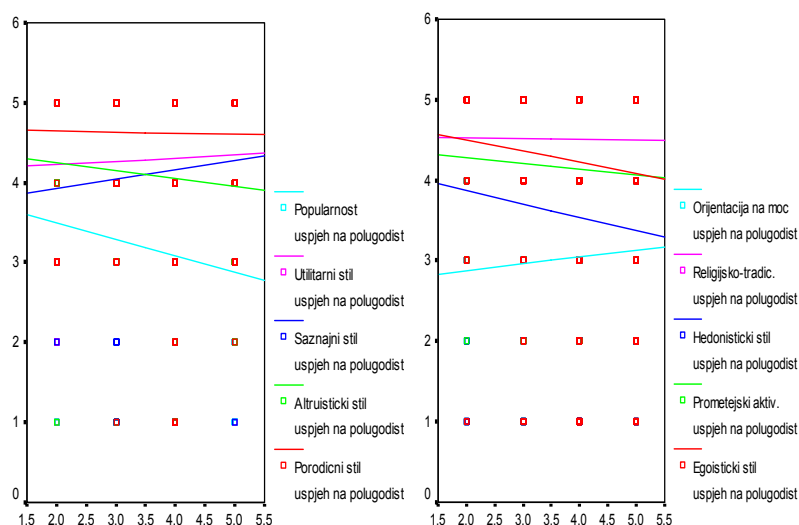
Dimenzija ekstraverzija ne korelira statistički značajno sa školski uspjehom u Matematici ($r=-.096$, $p=.098$), Hemiji ($r=-.105$, $p=.068$), Historiji ($r=-.022$, $p=.702$), Geografiji ($r=-.004$, $p=.950$) i Likovnoj kulturi ($r=-.002$, $p=.972$).

Rezultati T-testa su pokazali da:

- ne postoji statistički značajna povezanost ekstraverzije i školskog uspjeha;
- mladi koji u manjoj mjeri pokazuju sklonost ka psihoticizmu pokazuju statistički značajno bolji uspjeh nego mladi koji u većoj mjeri pokazuju sklonost ka psihoticizmu;
- mladi koji u manjoj mjeri pokazuju sklonost ka neuroticizmu postižu statistički značajno bolji školski uspjeh nego mladi koji u većoj mjeri pokazuju sklonost ka neuroticizmu.

Na osnovu navedenih rezultata istraživanja možemo konstatirati da je djelimično potvrđena naša sedma radna hipoteza, u kojoj smo pretpostavljali da postoji statistički značajna povezanost između dimenzija ličnosti prema Ajzenkovoju skali i školskog uspjeha, budući da se pokazala statistički značajna povezanost psihoticizma i neuroticizma sa školskim uspjehom, a nije se pokazala statistički značajna povezanost ekstraverzije i školskog uspjeha.

Odnos životnih stilova i školskog uspjeha

Skater dijagram 5: *Prikaz odnosa životnih stilova i školskog uspjeha na polugodištu*

Iz skater dijagrama 5 vidljivo je da porast na varijabli školski uspeh na polugodištu prati pad na porodično sentimentalnom stilu, altruističkoj orijentaciji, orijentaciji na popularnost, egoističkoj orijentaciji, prometejskom aktivizmu, hedonističkoj orijentaciji i religijsko tradicionalnom stilu.

Iz skater dijagrama je, također, vidljivo da porast na varijabli školski uspeh na polugodištu prati porast na sazajnom stilu, utilitarnom stilu, i orijentaciji na moć.

Varijabla školski uspeh na polugodištu korelira pozitivno statistički značajno samo sa orijentacijom na popularnost ($r=.124$, $p=.032$).

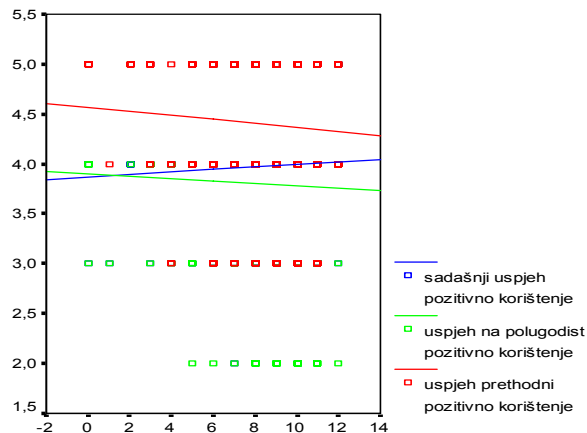
Varijabla školski uspeh na polugodištu ne korelira statistički značajno sa porodičnim sentimentalnim stilom ($r=-.011$, $p=.853$), altruističkom orijentacijom ($r=-.084$, $p=.147$), sazajnim stilom ($r=.088$, $p=.130$), utilitarnim stilom ($r=.033$, $p=.574$), egoističkom orijentacijom ($r=-.099$, $p=.088$), prometejskim aktivizmom ($r=-.060$, $p=.298$), heodnističkom orijentacijom ($r=-.102$, $p=.076$), religijsko tradicionalnim stilom ($r=-.010$, $p=.868$) i orijentacijom na moć ($r=.053$, $p=.358$).

Rezultati T-testa pokazali su da:

- uspjeh u prethodnom razredu nije pokazao statistički značajnu povezanost niti sa jednim životnim stilom;
- mladi koji pokazuju odličan školski uspjeh na polugodištu pokazuju statistički značajno veći stepen orijentacije ka sazajnom stilu, te manji stepen orijentacije ka popularnosti i hedonističkom stilu, nego mladi koji pokazuju dobar školski uspjeh;
- mladi koji pokazuju vrlodobar školski uspjeh na polugodištu pokazuju statistički značajno manji stepen orijentacije ka altruističkom stilu, nego mladi koji pokazuju dobar školski uspjeh;
- mladi koji pokazuju odličan sadašnji školski uspjeh pokazuju statistički značajno manji stepen orijentacije ka altruističkom stilu i orijentaciji na popularnost, nego mladi koji pokazuju dobar školski uspjeh;
- mladi koji pokazuju odličan sadašnji školski uspjeh pokazuju statistički značajno manji stepen orijentacije ka prometejskom aktivizmu, nego mladi koji pokazuju vrlodobar školski uspjeh.

Na osnovu navedenih rezultata istraživanja možemo konstatirati da postoji djelimična statistički značajna povezanost između životnih stilova i školskog uspjeha.

Povezanost školskog uspjeha i načina korištenja slobodnog vremena

Skater dijagram 6: Prikaz odnosa školskog uspjeha i pozitivnog korištenja slobodnog vremena

Iz skater dijagrama 6 vidljivo je da porast na varijabli pozitivno korištenje slobodnog vremena prati pad na dimenzijama prethodni uspjeh i uspjeh na polugodištu, a porast na dimenziji sadašnji uspjeh.

Varijabla pozitivno korištenje slobodnog vremena ne korelira statistički značajno sa prethodnim uspjehom ($r=-.065$, $p=.258$), sa uspjehom na polugodištu ($r=-.033$, $p=.574$), niti sa sadašnjim uspjehom ($r=.038$, $p=.509$).

Rezultati T-testa pokazali su da:

- T-test za ispitivanje razlike između kategorija uzorka u odnosu na rekodirano pozitivno korištenje slobodnog vremena nije pokazao statistički značajnu povezanost između školskog uspjeha i pozitivnog korištenja slobodnog vremena;
- mladi koji pokazuju odličan školski uspjeh pokazuju statistički značajno veću sklonost ka pozitivnom korištenju slobodnog vremena, nego mladi koji pokazuju vrlo dobar školski uspjeh;
- T-testa za ispitivanje razlike između kategorija uzorka u odnosu na sadašnji uspjeh nije pokazao statistički značajnu povezanost sadašnjeg školskog uspjeha sa pozitivnim korištenja slobodnog vremena.

Ingrid Brdar i Darko Lončarić su uradili istraživanje na temu suočavanje s akademskim stresom i aktivnosti u slobodnom vremenu. Cilj istraživanja je bio ispitati da li učenici mogu biti klasificirani u grupe zavisno od toga kako provode slobodno vrijeme i ispitati odnos između strategija suočavanja s akademskim stresom i načina provođenja slobodnog vremena. Dobivena su četiri klastera ispitanika:

- učenici koji najviše slobodnog vremena provode u zabavi (najstarija grupa koja ima najgori školski uspjeh i najniži rezultat na strategiji rješavanja problema);
- učenici koji svim aktivnostima u slobodno vrijeme posvećuju najmanje vremena (mlađi učenici boljeg školskog uspjeha, kada dobiju lošu ocjenu najmanje traže socijalnu podršku i najmanje se oslanjaju na strategiju zaboravljanja);
- učenici koji najviše slobodnog vremena provode u čitanju knjiga i odlascima u pozorište (stariji učenici prosječnog školskog uspjeha, skloni traženju socijalne podrške od

-
- prijatelja i roditelja i nisu skloni zaboravljanju loše ocjene);
- učenici koji su najmanje skloni socijalno nepoželjnim oblicima zabave, a najviše vremena provode u sportskim aktivnostima (najmlađi učenici sa najboljim školskim uspjehom, u svim strategijama suočavanja s akademskim stresom, osim emocionalnih reakcija, imaju najviši rezultat (Brdar, I, Lončarić, D., 2004).

U navedenom istraživanju je, također, vidljiva povezanost školskog uspjeha i načina korištenja slobodnog vremena.

ZAKLJUČAK

Naglašavanje da socijalni faktori, kao i samo socijalno okruženje, mogu utjecati na školski uspjeh učenika nije novina, jer se u psihološkoj i pedagoškoj teoriji i nastavnoj praksi nedvosmisleno potcrtava da faktori iz socijalnog okruženja permanentno djeluju kako na razvoj ličnosti od rođenja tako i na organizaciju i rezultate ukupnog odgojno-obrazovnog procesa.

Djelimično je potvrđena hipoteza u kojoj smo pretpostavljali da postoji statistički značajna povezanost između subjektivne procjene kvaliteta života i školskog uspjeha, budući da se pokazala statistička značajnost na dvije subskale mentalno zdravlje i socijalno funkcioniranje sa školskim uspjehom, a na dvije subskale tjelesno zdravlje i ekonomska strana kvaliteta života nije postojala statistički značajna povezanost sa školskim uspjehom.

Djelimično je potvrđena hipoteza u kojoj smo pretpostavljali da postoji statistički značajna povezanost između dimenzija ličnosti prema Ajzenkovoju skali i školskog uspjeha, budući da se pokazala statistički značajna povezanost psihoticizma i neuroticizma sa školskim uspjehom, a nije se pokazala statistički značajna povezanost ekstraverzije i školskog uspjeha.

Potvrđena je hipoteza u kojoj smo pretpostavljali da postoji statistički značajna povezanost između životnih stilova i školskog uspjeha, budući da se pokazala djelimična međusobna statistički značajna povezanost.

Djelimično je potvrđena hipoteza u kojoj smo pretpostavljali da postoji statistički značajna povezanost između školskog uspjeha i pozitivnog korištenja slobodnog vremena, budući da se pokazalo da samo mladi koji pokazuju odličan školski uspjeh pokazuju

statistički značajno veću sklonost ka pozitivnom korištenju slobodnog vremena.

Rezultati istraživanja mogu poslužiti kao osnova u planiranju odgojno-obrazovnog rada, što bi bila i aplikativna dimenzija ovog istraživanja i što bi mu priskrbilo akcijsku dimenziju i osnažilo njegov značaj.

LITERATURA

- Brdar, I., Lončarić, D. (2004): *Suočavanje s akademskim stresom i aktivnosti u slobodnom vremenu učenika*, Društvena istraživanja 74, god. 13, br. 6, str. 953-1230, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Čejni, D. (2003): *Životni stilovi*, Beograd: Clio.
- Eysenck, H.J. (1972): *Ličnost i učenje*, pregledno predavanje održano na skupu «Recent Advances in Learning Psychology» u Frascati, 25-30.
- Furlan, I. (1984): *Primijenjena psihologija učenja*, Zagreb: Školska knjiga.
- Gossen, D. i Anderson, J. (1996): *Stvaranje uvjeta za kvalitetne škole*, Zagreb: Alinea.
- Grgin, T. (2001): *Školsko ocjenjivanje znanja*, Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Ilić, M. (2003): *Pedagogija sporta*, Banja Luka: Centar za sport.
- Krstić, D. (1990): *Učenje i razvoj*, Savremena Administracija, Beograd.
- Kvašček, R. i dr. (1977): *Sposobnost ličnosti i učenje*, Psihologija 1/1977, Beograd.
- Mladenović, U. (1999): *Neke konativne dimenzije ličnosti učenika različitog školskog postignuća*, saopštenje na seminaru «Promjene u obrazovanju», Bečići, Banjaluka: Republički pedagoški zavod.
- Radonjić, S. (1966): *Mjerenje sposobnosti učenja*, Zbornik Filozofskog fakulteta, knjiga 9/2, Beograd.
- Radonjić, S. (1987): *Psihologija učenja*, Beograd.
- Rot, N. i Havelka, N. (1972): *Izrada skale za ispitivanje oblika nacionalne vezanosti*, IV Kongres psihologa Jugoslavije, Ljubljana.
- Wood, D. (1995): *Kako djeca misle i uče*, Zagreb.

TESTING VARIABLES THAT ESSENTIALLY DETERMINE SCHOOL ACHIEVEMENT

Summary

The aim of this work is to examine students' school achievement, and the correlation of factors that essentially determine that achievement. The work has presented: a general indicators of school achievement; the relation between subjective evaluation of life quality and school achievement; the relation between aspects of personality according to Eysenck's scale and school achievement; the relation between life-styles and school achievement, and the relation between school achievement and ways of spare time utilization.

The research sample consists of 300 students, a section of a class from the first and the third grade of gymnasiums in Zenica, Travnik, Kakanj, Visoko and Zavidovici. The sample is equalized, sections of the classes were selected randomly.

The research results are instructive for planning and programming of educational work with the students with the aim of achieving better school results.

Key words: school achievement, students' personality, life quality, lifestyles, spare time